

Dr. Stark András: Jó estét kívánok! Szeretettel köszöntök mindenkit! [Funk] Iván nagyon kíváncsi, hogy hogyan hatott a darab a nézőkre. Milyen érzéseket váltott ki, milyen kérdéseket vetett fel önökben a szereplőkkel, a helyzettel, bármivel kapcsolatban?

Néző: Szerintem egy nagyon érdekes darabot láttunk. Nekem felzaklató élmény volt végignézni, hiszen vannak önök között olyan színészek, akiknek olyan szerepet kellett játszania, ami szerintem az örület határán van. Lehet, hogy nagyon sokan vagyunk ezen a szinten, de ennyire mélyen nem, ezért számomra felzaklató volt egy kicsit, de a végén egy kerek egészet kaptunk.

Néző: Valóban zaklatott, felemelő élmény volt, de én tele vagyok kérdésekkel is. Nekem egyáltalán nem vált kerek egészé az előadás. Sorban jöttek a kérdések az első, a második és a harmadik felvonás után is. Például az első felvonás után a panziótulajdonos nőnek milyen félelmei vannak, miért fél a talicskától? Ez nem derült ki. Vagy Stanley figurája. Ki ő? Honnan jött? Miért menekült el az előző életéből? Én úgy éreztem, hogy valami elől menekült ebbe a panzióba. Nem talált megnyugvást, ez világossá vált számomra. De ki az a két ember, akik eljöttek érte? Hová vitték? Csupa kérdés, és egy picit butának éreztem magam, amiért nem értettem meg.

Füsti Molnár Éva: Általánosságban azt gondolom, hogy ebben a darabban nem a konkrét események a fontosak, hanem azok az érzetek, a már megélt érzések és félelmek, amik bennünk vannak és az esetleges jövőbeni félelmek és lehetőségek által keletkező érzések. Persze meg lehet ezeket magyarázni. Például lehet, hogy engem kiskoromban nem a zsákos emberrel ijesztgettek, hanem a talicskás emberrel. De úgy érzem, hogy nagyon leegyszerűsítene a dolgot, ha konkrét lenne, hogy Stanley mitől fél. De átadnám inkább a szót a szakavatottnak.

Funk Iván: Azt gondolom, hogy ez a darab pont ezekről a kérdésekről szól. Az előadás olyan szituációt hoz létre, amiben kérdeznünk kell egymástól, mert megválaszolatlan kérdéseket hagy maga után. Szembefordít az ismeretlennel, amivel senki nem akar, vagy nem tud nap, mint nap szembenézni. Andrással beszéltünk arról, hogy terápiás jellegű, ha időnként szembenézünk az ismeretlennel és elkezdünk gondolkodni rajta. Az összes szereplőnél lehet hipotéziseket gyártani, hogy mi miért történik, vagy például hová viszik ezt az embert? Nem tudjuk meg. De azt megtudjuk, hogy miután meghal valaki, hová kerül? Az előadás sem ad semmilyen magyarázatot, mint ahogy az élet sem ad arra, hogy hová tűnik az, aki már nincs. Viszont van egy egészen konkrét szituáció, ami rendkívül aktuális, és a szerző is elmondja egy interjúbán, hogy az egyik legfontosabb mondat, amit életében leírt, az ez a bizonyos „Ne hagyd, hogy parancsolgassanak neked, Stan!” Tehát kulcsfontosságú szituációnak érzem azt, hogy az, aki az utolsó pillanatban egy ember mellé állhatna, végül mégis otthagyja – és emiatt érdemes volt létrehozni ezt az előadást. És nagyon érdekel, hogy mi a viszonya a nézőknek a főszereplővel? Ezt a nagyon bonyolult és terhelt

karaktert végül cserbenhagyják. És én, mint néző gyakran eltaszítottam magamtól ezt a figurát, nem tudtam vele menni, viszont a végén melléálltam, mert cserbenhagyják. Ez egy egészen konkrét szituáció. Ezen nincs mit magyarázni. Ez egy konkrét kérdése a darabnak. Tehát minden megválaszolatlanságon túl van egy nagyon erős konkrétum, ami kódolható. Ez a fő kérdés pedig egy morális kérdés. Melléállok, vagy hagyom, hogy elvigyék? Alapvetően egy modern moralitásról van szó.

Bánky Gábor: A hölgy hangjában egy kis szégyenkezést érzek, pedig igaza van. Ennek a darabnak nincs megfajtása. Az a műfaji megjelölése, hogy abszurd. Nem tudom, hogy abszurd-e. Azon gondolkodtam, hogy 42 éve, 18 évesen olvastam először ezt a darabot, és akkor sem éreztem abszurdnak. Akkor közelebb voltunk ahhoz a korszakhoz, amiben előfordult, hogy két ember becsöngetett valahova és bárkit elvitt. Akkor ez természetesebbnek tűnt. Bármikor jöhetett a fekete kocsis, becsöngettek és elvittek. Akkoriban ez erre rímelt. Most ritkábban csöngetnek be és visznek el embereket, mégis úgy néz ki, hogy a világ afelé megy, hogy bármikor bármi megtörténhet. Abszurd-e ez? Szerintem nem. Állandóan vitatkozunk ezzel, de én ezt egy nagyon realista darabnak tartom. Egyszerűen csak nem derül ki, hogy kik ők, hogy honnan jöttek? Meg lehetne csinálni, hogy IRA terroristák, akik elvesztik egy kiugró társukat. Erre hajaz leginkább, de szándékosan nincs pontosan megírva, mert a szerző azt akarja sugallni a közönségnek, hogy vannak dolgok, amikről nem tudunk, amik ellen nem tudunk tenni, és végül elvisznek bennünket. Miért írja ezt a szerző? Azért, hogy – mint a hölgy is – berzenkedjünk ellene. Illyés Gyula mondta, hogy „Aki szépen kimondja a rettenetet, az egyben fel is oldja azt.” Vagyis eléri, hogy ha valami borzalom történik a színpadon, a néző esetleg elutasítja azt. És ez nagyon helyes, ezért köszönöm és nem kell szégyenkeznie a hölgynek, mert pontosan erről van szó. Hogy igenis idegesítse a nézőt az, hogy mi ez? Miért nem lehet tudni? Miért vihetnek el embereket?

Funk Iván: Az IRÁ-val való azonosítás nem működik, mert egy ír katolikus és egy zsidó jön el egy emberért. Ezek a sztereotípiák nem működnek. Nem azokban a rendszerekben gondolkodik a darab, amiben mi nap, mint nap gondolkodunk, vagyis hogy ki kivel áll szemben. Azt gondolom, hogy a belső, vagy külső konfliktus az, ami megroppantja az embert. Ez a darab nem valakik, vagy valami ellen íródott, hanem a konfliktus ellen íródott. Az ember összeroppan az állandó konfliktushelyzetben.

Dr. Stark András: Petey konfliktusáról szeretnék kérdezni, Gábor, mert második nézésre egyértelmű volt számomra, hogy Petey mindent ért. Pontosan érti, hogy mi van és mi fog történni. Az ő belső konfliktusa emiatt egyre növekvő feszültséggel járhat.

Bánky Gábor: Igen, így van. Azt próbáltam eljátszani, hogy mivel nincs gyermekünk, hagyom, hogy Stanley eluralkodjon a házban, mert jobb az életünk úgy, hogy a feleségem gondoskodik valakiről, nem pedig sír, hogy nincs gyermekünk. De a rendező szerint nem szeretem én annyira ezt a nőt, hanem inkább idegesít. Végül abban a kompromisszumban maradtunk, hogy szeretem, de nagyon idegesít. Ezért kétoldalú konfliktus, ha Stanley-t elviszik. Egyrészt a feleség egyedül marad, idézőjelben vett gyerek nélkül, így rémes élete lesz Petey-nek. Másrészt akárhogy is, de befogadták Stanley-t és előbb-utóbb megszerették. Aki velünk él, legyen bármilyen modortalan is, megszeretjük. És egyszer csak jön két ember és elviszik. Valószínűleg azt érzem, hogy a halálba viszik. A darabban nagyon furcsán van megírva, hogy reggel McCann elmondja nekem, hogy Stanley idegösszeroppanást kapott. De mitől? Mi történt? Biztos vagyok benne, hogy Petey-t ez borzalmasan rosszul érinti, de öreg és gyáva. Gyáva azt mondani, hogy ne. Gyáva ahhoz, hogy kimenjen a kertbe és behozzon egy kaszát. Pedig ez is benne van a pakliban. Behozhatna egy gereblyét és fejbe vágthatná vele azt a két embert. De ahhoz is gyáva, hogy elmenjen és szóljon a rendőrségnek. Ő egy gyáva ember és itt marad egyedül a feleségével, aki egész hátralévő életében sírni fog.

Dr. Stark András: Ez az „üres fészek” szindróma. Amikor kirepül a gyerek, rádöbbenünk arra, hogy már nincs egymással mit beszélnünk, és ez hatalmas szorongást szül.

Néző: A végkifejlettel kapcsolatban az jutott eszembe, hogy Petey fejében nagyon komplex dolgok fordulhattak meg, mert ő minden bizonnyal felmérte, hogy a feleségének jót tesz, hogy van egy gyermekszerű állandó lakó a panzióban. De versenytársat is érezhetett benne, mert voltak olyan utalások – de lehet, hogy csak az én olvasatomban –, amik azt jelezték, hogy a férfi-női kapcsolathoz hasonlító érzelmek is vannak közöttük. Ezért Petey úgy érezhette, hogy ő mellőzve van. De ezt miért mondom? Petey látja és biztosan érti is, hogy mi történik, ezért neki, szerintem, azon is túl kellett tennie magát, hogy ez nem teljesen oké. És én nem tartom gyávaságnak, hogy egy ilyen helyzetben nem avatkozott be. Mit csinált volna? Azzal ki nyer, ha őt is elviszik? Ő megtette, amit megtehet, azzal, hogy elmondta a véleményét, azt a bizonyos kulcsmondatot, hogy „Ne hagyd, hogy parancsolgassanak!”, és amit az a két ember hallott, akik a hatalmat képviselik. Ez az egyik. A másik, amit mondani akartam, hogy az első rész után azt gondoltam, hogy individuumokat mutat be az előadás érdekes helyzetekben, így elgondolkoztatva a világ folyásáról. De a harmadik részben már az volt a határozott érzésem, hogy valójában lehet, hogy többszörös szimbólumrendszer van. Hogy a szerző szándékosan több lehetőséget is nyitva hagy, mert szerintem Stanley a harmadik felvonásban már nem egy egyszerű személy. Az volt benyomásom, hogy egy társadalmi réteget testesít meg. Lehet, hogy ez a társadalmi réteg a többség. Vagyis hogy az emberek többségét

bizonyos dolgok annyira kiütik, hogy elveszítik a tájékozódási képességüket az adott helyzetben. A harmadik dolog, hogy nem vagyok benne biztos, hogy a szerző tisztában volt-e a kockázatkezelés különféle axiomatikus állításaival. Ezt miért mondom? Mert akik kockázatkezeléssel foglalkoznak, rájöttek arra, hogy az emberek, ha a pénzükről van szó – nem azért, mert a pénzt szeretik, hanem amit azzal lehet szerezni –, akkor általában racionálisan gondolkodnak, de a feltevés mindig megdől, ha vásárolnak. Olyankor úgy viselkednek, mintha nem lenne eszük. Ezt most miért mondom? Mert ha az egyén, vagy egy társadalmi csoport olyan helyzetbe kerül, hogy nem érti, mi történik és megnő a bizonytalanság érzete, akkor nem képes racionálisan gondolkodni, mert megretten. És azt mondják, hogy a válságokat többek között az fokozza, hogy akik bizonytalanok és nem tudják, hogy mit kell csinálni, mintha elfelejtenék mindazt, amit tanultak és zsigerből cselekszenek.

Funk Iván: Szeretnék reagálni arra, hogy Petey milyen viszonyban van Stanley-vel. Úgy gondolom, hogy egy első olvasatnak megfelel, hogy van köztük egyfajta féltékenység. De felhívnám a figyelmet arra, hogy vannak apró jelek már a darab legelején, amik ezt cáfolják. Petey számára, a maga terhelt módján, mégis ez egy működőképes szituáció. Például amikor Meg kirakja a bundáskenyeret, Petey odaviszi Stanley-nek, és ez nem egy általunk kreált szituáció, ezt a szerző írja. Azt gondolom, hogy ezek az apró jelek azt mutatják, hogy nem tudná ilyen hőfokkal képviselni azt, hogy nem vihetik el innen ezt az embert, ha féltékeny lenne rá. Nem így folytatódna a dolgok. Ő már nem tud hozzászólni a feleségéhez és képbe kerül egy másik férfi, akiről nem tudja elképzelni, hogy bármilyen intimebb kapcsolata legyen a feleségével. Persze látja, amit lát, de végre levegőt kap, mert a felesége nem vele foglalkozik.

Néző: De akkor miért ment el otthonról a születésnap ünneplésekor?

Funk Iván: Hogy ne legyen egy fedél alatt a feleségével. Egyetlen kérdést hadd tegyek fel a nézőknek, amire nagyon kíváncsi vagyok a „fújj a számba jelenet”-tel kapcsolatban. Ez a darab a maga módján egy reális viszonyrendszert, egy kódolható, reális történetet mutat egészen eddig a pillanatig, eddig a bizonyos „fújj a számba” jelenetig. Erről mit gondolnak önök?

Néző: A szájba fújás az újraélesztés eszköze. Mindenki tudja, hogy az eszméletlen embernek a szájába kell fújni, hogy így juttassunk oxigént a tüdejébe. De itt nem erről van szó, hiszen Goldberg egy olyan monológot mond, amiben saját magáról rendkívül pozitívan nyilatkozik. Kiváló kondícióban van, rendkívül egészséges. Az ember már a gondolattól is felvillanyozódik, hogy valaki ilyen lehet. Goldberg és barátja egy kis „gestapó” jelenetet adtak elő a második felvonásban, amelynek során úgy terrorizálták Stanley-t, hogy nem biztos, hogy ő utána is ugyanaz a személyiség maradt. És azt hiszem, hogy ez a folyamat akkor kezdődött, amikor McCann

egyszerűen nem engedte ki Stanley-t. Holott hogy hogy nem engedi ki? Ez Anglia, ahol szabadság van. De elé ugrott és ebből Stanley megértette, hogy nem mehet ki. Később ugyan kimehetett, de valószínűleg azért, mert akkor már mindegy volt, úgy is a foglyuk maradt. A befűjásos jelenet után Goldberg, aki addig az erejével és egészségével dicsekedett, egyszer csak újraéledt és még egészségesebb és erősebb lett. Ez egészen furcsa, mert az ember általában nem kívánja, hogy a másik a szájába fűjjon. Idegenkedünk ettől. Más, ha a dolognak lett volna szexuális felhangja, de nem volt. Még egy megjegyzés Montival kapcsolatban: legalább háromszor mondták, hogy Montihoz viszik, de egyszer sem említették, hogy ő orvos lenne. És két Montgomery-t ismerhetünk: az egyik a nagy Marshall, akinek sokan köszönhetik a halálukat; de háború volt, ezt tudomásul kell vennünk. Csakhogy Montgomery unokaöccse egy egészen kiváló pszichiáter, aki, azt hiszem, még mindig él... Ő a depresszióval foglalkozott. 20 évvel ezelőtt többször is találkoztam vele. Nem egy kellemes ember. Nem tudom, hogy Pinter ismerte-e őt. A pszichiáterekre pedig az emberek jogos szorongással tekintenek.

Dr. Stark András: Goldberg olyan, mint egy Gólem, akinek kivették a szájából azt a cédulát, amivel tud mozogni, és amitől ereje van. És újra bele kell rakni és a nyelésektől megint föltámad.

Funk Iván: Milyen viszony alakul ki Stanley-vel? Sokáig komoly félelmem volt, hogy mi történik, ha nem sikerül úgy létrehozni ezt az előadást, hogy valamennyire rokonszenves legyen Stanley, mert nagy veszélyforrás, ha valakit úgy visznek ki a színpadról, hogy a nézők fellelegeznek, hogy „Jaj, de jó, hogy nem látom többet!”

Dr. Stark András: Szláven, milyen volt ez belülről?

Vidákovics Szláven: Igen érdekes, mert ha ez a szereplő kezdettől rokonszenves figura lenne, akkor sokkal jobban lehetne sajnálni a végén. Viszont a szerző, zseniálisan, egy olyan figurát állít a nézők elé, akit az első pillanattól kezdve utálni is lehet. Hogy bánik ezzel a hölgygel? Miért beszél így vele? Ezeket a kérdéseket én is feltettem magamnak, de erre soha nem fogunk választ kapni. De nem is biztos, hogy ezek a kérdések a legfontosabbak, mert van egy másik dimenziója is a darabnak, mégpedig az, hogy ennek az embernek van egy félelme. Stanley egy éve lakik ebben a panzióban. Nem tudjuk mit csinált, mert a szerző nem írta le, hogy zongorista volt-e igazából, vagy nem. Mi azt játszottuk, hogy tud zongorázni, de egy éve nem mozdult ki a házból. Van egy nagyon kedves és szép lány, aki jár hozzá, akivel talán ki szeretne alakítani valamilyen kapcsolatot, de nem teszi. Mert nem mer. Szerintem az is ellenérzést válthat ki a nézőkből, hogy miért viselkedik így egy hölgygel? Ez nagyon komplex dolog. És az a két ember, akitől ő félt: szerintem ők nem egy olyan konkrét dolgot képviselnek, mint az IRA, vagy bármifajta terrorista szervezet, hanem sokkal inkább, bár pont erre nem gondoltam, de tényleg egy társadalmi réteget is megjeleníthetnek.

Néző: Szerintem az író részéről szándékos volt, hogy Stanley nem rokonszenves figuraként lett bemutatva. Mert sokan úgy élik a napjaikat, hogy nem tiszta a lelkiismeretük, mert erkölcsileg – időzjelben – bűnöznek. Például udvariatlan a mamájával. De ezek magánbűnök. Ez egy erkölcsi kategória. Ez viszont nem jogosítja fel a rendszert arra, hogy megakadályozza Stanley-t, hogy elhagyja a helyiséget. Az bűncselekmény. Az korlátozás a szabad mozgásban. De ez magában még nem lenne irodalmi alkotás. Közben azonban azt látjuk, hogy akik Stanley-nek nekiesnek a gestapós módszerekkel, azok ugyanúgy vélekednek az idős hölgyről, sőt, sokkal cinikusabban. Tehát egyet kell értenem Stanley-vel – akár kedvelem, akár nem –, mert ő számomra azokat a bizonyos alapvető, elidegeníthetetlen szabadságjogokat jelképezi, amelyeket nem lehet megsérteni. Akkor sem, ha nem vagyok egy simulékony stílusú ember.

Dr. Stark András: Ez a nagy szabadság viszont oda vezet, hogy van az egész panzióban egy szorongás attól, hogy mi lesz, és a szorongás fokozódása teremti meg azt az igényt, hogy legyen egy erős ember, aki megmondja, mit kellene tenni. Azt a paternalista igényt erősíti föl, hogy legyen, aki tudja, miről van szó, aki megmondja, mit kell tennünk, így leredukálva a döntés felelőssége miatt érzett szorongásunkat.

Néző: Nekem végig az volt az érzésem, hogy a legerősebb ember Petey, aki annyira szerette a feleségét, hogy hagyta, hogy kitaláljon egy Stanley-t, aki körül aztán az egész élete forgott, mivel nem akarta, hogy végképp megbolonduljon a felesége. És mivel szerette, bele is ment ebbe a játékba.

Funk Iván: Hogyne, a szeretet alapvető. És ezek a hétköznapi bűnök, hogy például Stanley hogyan beszél Meggel, nem oltják ki ezt a szeretetet. Szerintem azért jól megírt mű, mert hosszabb utat kell bejárni, amikor a főszereplőt véleményezzük. Ha kezdettől rokonszenves karaktert látunk, az egyszerű, akkor őt szeretjük. Két pont között a leghosszabb utat a legjobb bejárni és nagyon jó, ha például van egy felismerés, hogy „Miért ítélt meg ezt a szerencsétlen embert?” És felismerem magamban, hogy időnként túl hamar ítélek. Látok valakit, aki pitiáner, hétköznapi bűnököt követ el és eldöntöm, hogy rossz ember. Fél órával később pedig szembesülök azzal, hogy rosszul döntöttem. Az olyan előadásokat szeretem, ahol kénytelen vagyok beismerni, hogy lehet, hogy például túl hamar ítélek, és ezt az életemben is tudom alkalmazni.

Bánky Gábor: Amikor 42 éve ifjú emberként elolvastam ezt a darabot, az volt a meggyőződésem, hogy Stanley lefeküdt Petey feleségével, és egy nagy család folyik a háta mögött. A színpadon előfordul, hogy valami van valahol és nem tudni, miért, de az nem jó. Például, ha azt az asztalt eltennénk egy méterrel a másik irányba, zavaróvá válna. Ha úgy állna, ahogy egy szobában áll, nem tudjuk, miért, de rossz lenne. Így jó: hogy úgy áll, ahogy a szobában soha nem állna. Ugyanígy van

azzal is, ahogy próbáltunk. Leültünk a büfében és kitaláltunk egy szituációt, amit a színpadon megpróbáltunk lejátszani és kiderült, hogy nem jó. Így voltunk azzal, hogy ő megcsal engem. Egyszer csak kiderült, hogy lehetetlen, hogy Petey azt gondolja, hogy a felesége megcsalja. Ha Petey azt gondolná, nem vinné oda Stanley-nek a bundáskenyeret és nem tűrné meg a házában. Benne van tökéletesen, hogy Petey valóban erős ember, mert elviseli, hogy az asszony gyerekeként szereti Stanley-t, és azért viseli el, mert tudja, hogy a feleségének szüksége van erre. Nem merem megmondani, hogy elvitték, mert gyáva vagyok. Odázom azt a pillanatot, amikor fölmege Stanley szobájába és azt kérdezi: „Hol van Stanley?” De egyszer csak el kell mondanom, hacsak nem csinálunk egy negyedik felvonást, amiben másnap reggel ülök és olvasom az újságot, amikor bejön a feleségem és megkérdezi, hogy: „Stanley fölkelte már?” Azt mondanám: „Nem tudom.” De ő fölmege és viszi neki a teát és lejön, hogy „Hol a Stanley?” Egyszer csak el kell neki mondani. De a harmadik felvonás végén még nem mer ezzel szembenézni. Ha merne, akkor azt mondaná: „Stanley elment.” Azt hazudná: „Stanley elment, mert munkát kapott.” És kész.

Néző: Petey, szerintem, egyetlen döntést vállal föl az egész darab során, amikor odaáll az utolsó előtti jelenetben, hogy: „Ne vigyétek el!” Az összes többi éles helyzetben kilép a döntési pozícióból. Ettől még lehet erős karakter, erős jellem, de a döntéshelyzetekben mindig félreáll.

Dr. Stark András: Szerintem az az erőssége, hogy mindent tisztán lát és ért. De tehetetlen. Azt éreztem egyébként, hogy te időnként finoman csábítod is Stanley-t.

Füsti Molnár Éva: Nem. Ahogy egy anya szerelmes a gyerekébe, annyira, de egyébként nem. Dédelgetni akarja, pátyolgatni. Ez ilyenfajta szerelem.

Néző: Stanley szerepével kapcsolatban kérdezném, hogy ön szerint Stanley-ben van-e önszeretet? Engem kicsit Dosztojevszkij odúlakó figurájára emlékeztet. Hogy állhat ki valaki egy olyan emberért, akiben nincs önszeretet? Stanley nem szerethető figura. Van benne szeretet önmaga iránt? Vagy önbecsülés?

Vidákovics Szláven: Nem biztos, hogy legtöbbször azt csináljuk, amit belül gondolunk. Gondolom, sokan voltunk már – mi férfiak – olyan helyzetben, hogy ültünk és nem tudtunk megszólalni egy hölgy társaságában. Vannak emberek, akik lefagynak. Erre a szerző nem ad pontos válaszokat. De én így próbáltam annál a résznél megformálni a karaktert. Az a kérdésed, hogy ilyen embert miért kell megmenteni attól, hogy elvigyék? Ez a legfontosabb kérdés. Mindenkinek, még a gonosz embereknek is jár még egy esély az életben.

Dr. Stark András: Hogy érezte, miért nem hagyja magát Stanley elcsábítani?

Érsek-Obádovics Mercédesz: Stanley majdnem elvett egy nőt, de elmenekült az esküvőről. Szerintem ez a múltbeli esemény annyira nyomasztja, hogy nem mer újramegkezdni bármit is egy

nővel. Ráadásul ő csak ideiglenesen szeretne itt lenni, nem úgy tervezte, hogy egy évig nem fog kilépni az ajtón, csak nem mer, retteg. Retteg a múltjától, retteg a jövőjétől, és képtelen a jelenben létezni és a jelenben odafigyelni ennek a nőnek a szeretetére és elfogadni azt.

Funk Iván: Egyrészt retteg, ez így van, ugyanakkor mégis van egy relatív biztonságérzete. Mert akármilyen is a panzió, azért ez mégis négy fal, ahol az ember, ha körülnéz, tud hova kapaszkodni. És hogy ez a biztonságérzet mennyire nem létezik, erről is szól ez az előadás. Mert egy ember azért nem megy ki, mert retteg, és azt hiszi, hogy bent biztonságban van, de bejönnek és elviszik. Vagyis semmilyen támpont nincs. És ezért is szeretem ezt a művet, mert szembe kell nézni olyan dolgokkal, amikkel az ember nem akar szembesülni.

Néző: Senki nincs döntési helyzetben. A darabban egyetlen szereplő sincs, aki szabadon dönthetne a sorsáról. Egyetlen dolgot tehetnek, elfogadják a helyzetet és végrehajthatják azt, amit valaki valahol előírt nekik. Ez olyan, mint egy kafkai rémálom. Egyébként az angolok pontosan nem is ismerhetik ezt a helyzetet, mert náluk 500 éve vannak szabadságjogok és a társadalom szervezettsége rendkívül magas fokú. Ezért az egész úgy tűnhet számukra, mint valami vízió, ahol betörnek a saját személyes terükbe.

Dr. Stark András: Mercédesz szavaihoz hozzáfűzném, hogy megerősített abban az érzésben, hogy Stan éppen az intimitástól fél a legjobban. Attól, hogy valakit közel engedjen magához. Ezért játssza el ezt a függő, ugyanakkor nagyon is hosztilis, ambivalens viszonyt Meggel. Nehogy túl közel kerüljön hozzá. Itt ebből csak bajok származnak. De kíváncsi lennék Ádám, hogyan van ez, hogy lemerülsz, mint egy rossz akkumulátor, aztán újra föltámadsz? Hogy éled meg azt az erőszakosságot, amit a darabban képviselsz?

Ottlik Ádám: Pont erről szól a figura, hogy hogyan éli meg az általa képviselt erőszakot, ezt a hatalmat, ezt a rendszert. Ez számára nem egy becsületes felismerés, hogy ő gonosz és erőszakos, aki innentől meg akarna változni. Nyilván marcangolja belül a tetteinek a súlya. Csak Goldberg nem ott kezeli a problémát, ahol van, hanem valamilyen szervi baja lesz ettől a nyomástól. Nem tudja feldolgozni. Én, Ottlik Ádám, úgy tudom feldolgozni az általam képviselt erőszakot a szerepen belül, ahogy Goldberg is elviseli, hogy rossz válaszokat ad. Érzi, hogy baj van és elkezd teljesen irracionális dolgokat csinálni és egyre inkább magányos lesz. Szerintem kétségbe van esve az eddigi élete miatt. Ezért elkezd kapaszkodni olyan klisékbe, mint család, Isten, haza, amiket korábban megtagadott.

Funk Iván: Kifejezett szándék volt, hogy nyomás alatt legyen a két clown karakter, de az igazi törés akkor következik be a történet szerint, amikor McCann szembefordul vele a nő miatt. Addig működik a rendszer, amíg az alá-, fölrendeltségi pozíció létezik. Amint ez megszűnik, kiderül,

hogy ezek a karakterek csak felfújtt lufik. Fel kell fújni őket és akkor működnek. Azért gondolom, hogy ez az abszurd jelenet valójában nem értelmezhető nehezen, mert azokat a rendszereket, amik körülvesznek minket, pontosan ezek a függő viszonyok tartják életben. De valójában ez egy illúzió. Ha valahol elvágja az ember a szálát, ez nincs is. Nem létezik. Nem létezik ez a hatalom, ami körülvesz.

Dr. Stark András: Ernő, miért fordul szembe McCann Goldberg-gel?

Tóth András Ernő: Hát, fogalmam sincs. Olyan beteges ez az egész helyzet, hogy tulajdonképpen, ha mi Ádámmal be sem jövünk, ebben a panzióban nélkülünk is van elég baja ennek a négy embernek.

Dr. Stark András: Igen, de így ketten elviszitek a balhét.

Tóth András Ernő: Elvisszük, de lehet, hogy legközelebb nem jövünk be és akkor még borzalmasabb vége lesz. Egy olyan végponthoz érkezünk, ennek a négy embernek a viszonya olyan betegessé válik, hogy Ingmar Bergman írhatott volna róla egy jó darabot, vagy filmet. Ezek a szembefordulások és viszonyok nehezen megfeythetőek a színész oldaláról.

Funk Iván: A két karakter Lulu miatt kerül szembe egymással. Hogy miért kapatta el magát annyira Goldberg, hogy éjszaka összejött Luluval. Ez egy egészen konkrét dolog. Inkább a szituáció érdekes, ahogy megtörténik ez a szembenállás. Egyébként érdekes, amit András mond, hogy valószínűleg akkor is szörnyű dolgok történnének, ha nem jönne be ez a két karakter – bár szerintem nem. A felkészülési időszak egy fázisában kérdéssé vált számomra, hogy egyáltalán bejönnek-e. Vagyis, hogy látjuk, hogy bejön a két figura, de valóban létező emberek-e? Feltétlenül csak a racionalitás működik? Vagy létezik esetleg olyan szituáció, amikor már a nyomás, a neurózis olyan erőteljessé válik, hogy két vendégből képes az elme két ellenfelet alkotni? Hiszen az abszurd maga olyan, mint egy álom.

Dr. Stark András: Itt közeledik Bergmanhoz, hiszen Bergman nagy művésze volt annak, hogy a fantáziát, az álmot és a realitást egyneművé tegye. És itt is sokszor annak a lebegtetése okoz nagy szorongást, hogy mi az, ami megtörtént és mi az, ami nem. De nem hiszem, hogy ez patológus lenne. Ami itt történik, az egy kétségbeesett kísérlet arra, hogy valamilyen választ találjunk a világ értelmetlenségére és a nehezen megérthető kapcsolatokra. Fontos feltennünk azokat a kérdéseket, hogy mit keresünk mi itt? Mit akarunk egymástól? Mit jelentünk egymásnak? Stan az elején tesz egy kétségbeesett próbálkozást, hogy föltegyen egy ilyen kérdést Megnek, de Meg meg sem hallja a kérdést.

Funk Iván: „Tudod, hogy kihez is beszélsz voltaképpen?” – így szólt a kérdés.

Dr. Stark András: Vagyis, hogy kik vagyunk mi egymásnak, mit jelentünk egymásnak? Ha ezeket a kérdéseket föl mernénk tenni, akkor már közelebb kerülhetnénk egymáshoz és önmagunkhoz. Most ennyi időnk volt. Nagyon köszönöm, hogy itt maradtak és, hogy ilyen sok kérdést föltek. Köszönöm az előadás valamennyi résztvevőjének, akik vállalták ezt a beszélgetést.